

Щи́ров Олександр Сергійович,

здобувач вищої освіти першого року навчання,
спеціальність 081 - Право, третій освітньо-науковий рівень доктор філософії
права (PhD) гуманітарно-правового факультету
Національного аерокосмічного університету імені М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-4828-6180>
e-mail: o.s.shchyrov@khai.edu

Науковий керівник:

Філі́пенко Наталія Євгенівна,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри права гуманітарно-правового факультету Національного
аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний
інститут» ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9469-3650>
n.filipenko@khai.edu

DOI: <https://doi.org/10.32620/pls.2024.4.15>

КОРУПЦІЯ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНА ЗАГРОЗА МИРУ ТА БЕЗПЕЦІ

Анотація. У статті проаналізовано таке глобальне й міждисциплінарне поняття, як – корупція. Явище, що впливає на всі сфери життя суспільства – від знецінення освіти, моральних принципів, сповільнення економічного розвитку, підриву демократичних процесів до загрози людській, національній та міжнародній безпеці, миру та стабільності. Корупція – наче паливо для конфліктів і соціальних заворушень, яке послаблює спроможність держави захищати своїх громадян та реагувати на загрози, знижує здатність держави розряджати конфлікти та підтримувати мир.

Досліджено існування зв'язку між корупцією (вимірюється Індексом сприйняття корупції (CPI)) та наявністю загроз безпеці держави (бомбардування, напади та смерті, пов'язані з боями, повстанські рухи, заколоти, перевороти, тероризм), як це відображено в Індексі крихких держав (FSI) Фонду миру (FFP).

Зазначено про важливість конкретних антикорупційних реформ, які допомагають розірвати низхідну спіраль корупції, конфліктів і насильства, задля сприяння миру та безпеці через прозорість та боротьбу з корупцією.

Ключові слова: корупція, безпека, тероризм, реформування правоохоронних органів, запобігання.

Постановка проблеми. Організація Об'єднаних Націй визнає, що демократія є найкращим способом досягнення міжнародного миру [1], а дослідження довели, що демократичні країни не воюють одна проти одної [2]. Але зараз демократія відступає по всьому світу [3] і корупція є одним із її найбільших антагоністів.

Корупція підриває та загрожує людській, національній та міжнародній безпеці, миру та стабільності. Це руйнує довіру між урядами та їхніми громадянами, підживлює економічні потрясіння, політичні кризи та фінансує насильство, водночас послаблюючи інституційну стійкість у реагуванні на загрози безпеці [4]. З десяти країн з найнижчим рейтингом в Індексі сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index – CPI) 2022 року [5] чотири є одними з країн з найнижчим рейтингом у Глобальному індексі миру (Global Peace Index – GPI) 2023 року [6], і всі вони демонструють низький або дуже низький рівень миру.

Загроза безпеці, яку становить корупція, є однією з причин створення Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції (United Nations Convention against Corruption – UNCAC): у преамбулі Конвенції ООН проти корупції висловлюється занепокоєння з приводу «серйозності проблем і загроз, які корупція становить для стабільності та безпеки суспільств». Корупція дестабілізує ситуацію в конфліктному та постконфліктному контекстах [7]: у постконфліктних умовах з високим рівнем корупції та слабким управлінням ризик рецидиву конфлікту подвоюється [8]. Навіть за стабільних умов широко поширена корупція подвоює шанси на те, що політичне врегулювання переросте у збройний конфлікт [9].

Аналіз останніх наукових публікацій та досліджень. Постійний аналіз питань протидії корупції актуалізує їх розгляд. Вони знайшли своє відображення зокрема в роботах таких знаних фахівців,

як: О.М. Бандурка, В.В. Голина, О.М. Джужа, А.П. Закалюк, О.М. Литвинов, Ю.В. Орлов, Н.Є. Філіпенко й ін. Проте комплексний характер цього питання зумовлює потребу його подальшого дослідження.

Виклад основного матеріалу. Світ пройшов довгий шлях до розуміння загрози, яку корупція становить для безпеки, на чому наголосила Рада Безпеки ООН під час свого засідання у 2018 році, щоб обговорити взаємозв'язок між корупцією та конфліктами [10]. Але це розуміння ще не закріплене на міжнародному рівні і не переходить до того, що боротьба з корупцією стала нагальною і критичною вимогою урядів і багатосторонніх організацій, що займаються питаннями національної та міжнародної безпеки.

Боротьба з корупцією часто відходить на другий план порівняно з традиційними пріоритетами безпеки. Наприклад, мирні угоди надають пріоритет запобіганню поновлення збройних конфліктів понад усе, іноді відсуваючи на другий план потужні антикорупційні заходи. Такий недогляд становить значний ризик, оскільки неконтрольована корупція, залишена без уваги заради негайного припинення збройного насильства, може стати живильним середовищем для майбутніх конфліктів. Хижацька економіка, яка виникає в контексті високого ризику корупції, також може підірвати довгострокову стабільність і безпеку людей [11], а також увічнити умови, сприятливі для подальшої корупції. Це викликає серйозне занепокоєння, та становить пряму загрозу принципам, яких дотримується UNCAC. Для розв'язання найбільш значних глобальних проблем необхідно визнати повсюдний характер корупції як системної та нагальної загрози людській, національній та міжнародній безпеці.

У цьому контексті сектор безпеки і оборони є особливо вразливим, і його дуже часто ігнорують. Слабке управління та корупція становлять посилену загрозу, коли вони проникають саме в ті інституції, які відповідають за ефективне забезпечення безпеки. Оборонний сектор є вразливим до великої корупції та захоплення держави, що може призвести до появи нестабільних за своєю суттю держав, схильних до організованої злочинності та ризику конфліктів і насильства [12]. Корупційні дії, такі як нецільове використання зброї та боеприпасів, можуть спровокувати порочне коло не безпеки на місцевому, національному та міжнародному рівнях [13]. Поширення недержавних збройних формувань підтримується феноменом «солдатів-привидів», а в деяких випадках і глибоким громадським гнівом з приводу повсюдної корупції в уряді [14]. Підзвітні та добре керовані сили безпеки та оборонні сектори, вільні від корупції, є ключем до протистояння деяким з найбільших глобальних загроз сьогодення.

Унікальність корупції в оборонному секторі зумовлена кількома факторами:

величезні державні видатки: з огляду на те, що глобальні витрати на оборону становлять понад 2 трильйони доларів США на рік [15], масштаби залучених державних ресурсів підвищують ставки у боротьбі з корупцією;

секретність для національної безпеки: у багатьох контекстах практично не публікуються дані

про оборонні операції, що ускладнює ретельну перевірку закупівель, бюджетів і джерел доходів;

економічні наслідки: уряди виступають як основними регуляторами, так і замовниками оборонної промисловості;

централізація функцій: оборонні інституції, як правило, централізовані, що зменшує можливості для нагляду на нижчих рівнях влади;

тісні відносини між галуззю та урядом: технічна складність сектора передбачає тісні відносини між урядами та приватним сектором, що може призвести до надмірного впливу;

глобальна роль урядів: уряди часто тісно пов'язані з торгівлею зброєю, іноземними інтервенціями та переростанням конфліктів у регіональну нестабільність. Оборону і зовнішню політику може бути важко роз'єднати, що призводить до конфлікту інтересів.

Оборонні сектори в усьому світі недостатньо стійкі до корупційних ризиків. Індекс доброчесності в оборонній сфері (Government Defence Integrity Index – GDI), підготовлений Transparency International Defence & Security [16] показав, що 62% країн, які брали участь в оцінці, мають високий або критичний рівень корупційного ризику в оборонному секторі. Це стосується як нестабільних держав і постраждалих від конфліктів, так і тих, які вважаються стабільними. Особливо тривожним є те, що деякі з найбільших оборонних видатків [17] демонструють найвищий рівень корупційного ризику в оборонній сфері. Незважаючи на високі ставки, недостатньо уваги приділяється боротьбі з корупцією в обороні та безпеці. Встановлені стандарти боротьби з корупцією та прозорості часто роблять винятки для інформації та прийняття рішень, пов'язаних із національною безпекою. Ця винятковість дозволила оборонним суб'єктам обійти стандарти, які регулюють інші сектори.

Російське вторгнення в Україну в лютому 2022 року стало прикладом того, як корумповані авторитарні режими загрожують міжнародному миру, безпеці та економічній стабільності. Після повернення до влади у 2012 році Володимир Путін розпочав кампанію зі зняття всіх конституційних обмежень на його владу. Під його керівництвом російський уряд успішно послабив [18] автономні політичні інститути, організації та окремих осіб, які могли б обмежити владу Путіна або притягнути його до відповідальності, розправився з політичними опонентами, прийняв нове законодавство, яке обмежує простір для громадянського суспільства, заборонив майже всі незалежні ЗМІ [19] та вигнав опонентів у вигнання [18]. У той же час фаворитизм у розподілі державних контрактів, ліцензій і концесій, відкатів та інших корупційних схем допоміг невеликій групі олігархів накопичити величезні статки, які значною мірою залежать від їхньої лояльності до режиму [20].

Коротше кажучи, корупція сприяла консолідації авторитарії в Росії [21], і як тільки Путін міцно закріпився при владі, у нього з'явилася свобода дій для проведення будь-якої політики, включаючи війну, з невеликим опором з боку внутрішніх політичних та економічних еліт. Такі розмиті межі між бізнесом і політикою в країні пояснюють [22]

відсутність суспільного спротиву рішення Путіна вторгнутися в Україну навіть після кількох раундів санкцій, які послабили російську економіку [23].

Російське вторгнення в Україну є, мабуть, найбільш екстремальним прикладом небезпеки, яку серйозна корупція та слабкий контроль влади на внутрішньому рівні можуть зрештою становити для міжнародного миру та безпеки. Корупція, однак, також може бути використана в набагато менш очевидні способи для дестабілізації країни. Є кілька історичних прикладів того, як колоніальні та постколоніальні держави навмисно корумпували лідерів країн, які вони прагнули контролювати [24]. За останні кілька років такі країни, як Росія, Іран і Катар, також використовували внутрішні лазівки в системах боротьби з корупцією та доброчесності уряду [25], щоб: послабити політичних гравців, які загрожують їхнім інтересам; просування зовнішньополітичних цілей; і підірвати довіру людей до уряду та інституцій цільової країни.

Це становить значну загрозу навіть для країн з високим рівнем суспільної доброчесності та ефективним антикорупційним контролем. Хоча загрози можуть надходити з-за кордону, вразливі місця, включаючи лазівки в лобіюванні, політичному фінансуванні та режимах конфлікту інтересів, часто є доморощеними [26] і вимагають дій на національному рівні. Навіть країни, що знаходяться на вершині Індексу сприйняття корупції (CPI), повинні критично дивитися на свої системи боротьби з корупцією. Ці країни повинні повною мірою виконувати свої міжнародні антикорупційні зобов'язання [27] та закривати лазівки у своїх фінансових системах [28], які допомагають іноземним суб'єктам – від корумпованих політиків до лідерів організованої злочинності – приховувати свої неправомірно отримані здобутки та підірвати демократію. Вони також повинні приділяти першочергову увагу прозорості володіння активами, особливо компаніями, трастами та нерухомістю.

Хоча наведені вище приклади показують, як внутрішній рівень корупції може стати джерелом регіональної чи глобальної нестабільності або зробити країну вразливою до неправомірного впливу з боку іноземних суб'єктів, більшість досліджень про зв'язок між конфліктами та корупцією [29] підкреслюють дестабілізуючий вплив корупції в межах національних кордонів. Добре задокументовано, що конфлікт створює нові можливості для хабарництва, пошуку ренти та розкрадання державних ресурсів. У свою чергу, корупція також може розпалювати конфлікти шляхом [30]:

народження нових або стимулювання існуючих образ у суспільстві, які підживлюють насильство;

послаблення спроможності держави захищати своїх громадян від таких загроз, як організована злочинність і тероризм, у тому числі шляхом обмеження ефективності оборонних, безпекових та правоохоронних інституцій;

підірив довіри до уряду та легітимності держави, що обмежує здатність держави виступати

посередником у конфліктах, що виникають, і надійно забезпечувати виконання укладених угод.

Міждержавні дослідження також виявили, що боротьба з корупцією так само важлива, як і бюрократична спроможність країни запобігти розв'язанню громадянської війни. Прозорі та підзвітні уряди, які впроваджують політику, спрямовану на благо суспільства в цілому, а не на вузькі інтереси небагатьох, як правило, краще підтримують мир [31] у межах своїх національних кордонів.

Незважаючи на добре задокументовані негативні наслідки, корупцію важко викоринити, частково тому, що не всі однаково страждають від неї. У той час як деякі частини суспільства – часто найбільш уразливі – страждають від неефективних або взагалі відсутніх державних послуг, інші групи можуть отримувати вигоду від корумпованого статус-кво за допомогою відкатів, подачок, вигідних державних контрактів або привілейованого доступу до політиків. Коли корупція є системною, державні ресурси постійно відволікаються від проектів, політики та послуг, які служать загальному благу та приносять користь суспільству в цілому, натомість на користь конкретних груп та інтересів.

Таким чином, корупція створює умови, в яких конфлікт з більшою ймовірністю виникає [32], сприяючи розколу між різними групами та підживлюючи верховенство права. Це також підживлює захоплення держави, яке породжує ворожість серед виключених груп [33], стимулюючи опозиційні фракції жорстоко конкурувати з державними ресурсами, а режим – агресивно переслідувати опонентів. Це особливо небезпечно, коли відмінності, що виникають, збігаються з етнічними, релігійними чи іншими лініями ідентичності [34]. Таким чином, корупція, ізоляція та відверта дискримінація збільшують ризик спалахів насильства та ускладнюють їх контроль після їх виникнення.

Крім того, розкрадання та нецільове використання державних коштів зменшують кількість державних ресурсів, доступних для перерозподілу, та підживлюють якість та доступність публічних послуг [35]. Це ускладнює боротьбу з бідністю, голодом і нерівністю, забезпечуючи при цьому хорошу охорону здоров'я та освіту. Таким чином, корупція широко визнана ключовою перешкодою для досягнення Цілей сталого розвитку Організації Об'єднаних Націй [36].

Існує зв'язок між корупцією, що вимірюється CPI, і наявністю загроз безпеці держави, таких як бомбардування, напади та смерті, пов'язані з боями, повстанські рухи, заколоти, перевороти або тероризм, як це відображено в Індексі крихких держав Фонду миру [37]. Країни з високими показниками CPI, як правило, стикаються з меншою кількістю насильницьких загроз. На противагу цьому, там, де процвітає корупція, загрози насильства та потенціал конфлікту набагато вищі. Випадок Малі, який втратив сім пунктів у CPI з 2015 року, є прикладом цього взаємозв'язку: хоча корупція не обов'язково є активним рушієм конфлікту, розбіжності, що стоять за насильством, були поси-

лені [38] роками гонитви за рентою, поганого управління та байдужості до тяжкого становища певних груп малійського суспільства. Крім того, невдоволення, яке терористичні угруповання довели свою майстерність у використанні, значною мірою пов'язане з корупцією.

Вираження соціального невдоволення може набувати і форми мирного протесту. Глобальний трекер протестів [39] Фонду Карнегі задокументував соціальні протести у 130 країнах з 2017 року. У 55 з цих країн принаймні один протест був викликаний невдоволенням людей рівнем корупції в уряді. Не дивно, що 80% протестів, пов'язаних з корупцією, відбулися в країнах, де індекс споживчих цін нижчий за 50.

Приклад Ірану, який протягом останніх трьох років перебував у стані стагнації індексу споживчих цін на історичному мінімумі в 25 балів, ілюструє цю тезу: напруженість в країні зростала внаслідок економічної кризи, впливу міжнародних санкцій та невдоволення корупцією. Смерть Mahsa Amini послужила каталізатором протестів активістів за права жінок і розчарованих громадян. У той час як сексистські закони та несправедливе ставлення до жінок у країні були основою протестів, погіршення умов життя та корупція в уряді ще більше підживлювали антиурядові меседжі. Як резюмує Human Rights Watch [40], «у країні з масовими репресіями, невірними виборами, очевидною корупцією та безгосподарністю автократія Ірану править усім, що залишається: грубою силою». Жорстоке придушення протестувальників з боку уряду призвело до загибелі понад 450 мирних жителів і щонайменше 17 людей були засуджені до смертної кари, а четверо вже страчені.

Корупція може позбавити самі інституції, відповідальні за захист громадян [41], забезпечення верховенства права та охорону спокою, ресурсів, необхідних для виконання цього мандата. Особливе занепокоєння викликає той факт, що майже дві третини країн, оцінених за Індексом доброчесності в оборонному секторі (GDI) [42], стикаються з високими або критичними ризиками корупції у своїх оборонних секторах. Щедрі винятки щодо прозорості та підзвітності, які часто надаються оборонним бюджетам та видаткам з міркувань національної безпеки, залишаються перешкодою для ефективного нагляду та боротьби з корупцією в цих інституціях.

Крім того, там, де правоохоронні органи або служби безпеки потерпають від корупції, державні заходи реагування на виклики врядуванню та загрози безпеці, ймовірно, будуть неефективними або навіть упередженими [43]. У деяких випадках злочинним і терористичним угрупованням навіть допомагає співучасть корумпованих державних чиновників, правоохоронних органів, суддів і політиків, що дозволяє їм процвітати і діяти безкарно. Таким чином, корупція є одним з основних факторів, що сприяє розвитку організованої злочинності.

Країни з високим рівнем корупції менш стійкі до наслідків організованої злочинності. Як пояснює Глобальна ініціатива проти транснаціональної організованої злочинності у своєму Глобаль-

ному індексі організованої злочинності [44], країни з високим рівнем корупції, швидше за все, також матимуть низький рівень стійкості до злочинності через негативний вплив корупції на інститути, структури та механізми, необхідні для ефективної боротьби з нею.

Наприклад, високий рівень корупції в поліції призводить до того, що громадяни не довіряють їм [45], що призводить до зменшення кількості повідомлень про злочинність і зниження готовності допомагати поліції у боротьбі зі злочинністю. Таким чином, корупція в поліції може призвести до підвищення рівня злочинності та зниження рівня розкриття злочинів. Особливе занепокоєння викликає змова поліції з організованими злочинцями, яка може набувати різних форм, включаючи підказки, активну участь у торгівлі людьми, наркотиками чи зброєю або навіть замовні вбивства.

Багато країн Латинської Америки чудово ілюструють цю проблему. У таких країнах, як Гондурас, Гватемала, Мексика та Перу, правоохоронні органи та корумповані чиновники співпрацюють зі злочинними угрупованнями або беруть хабарі в обмін на те, щоб заплушити очі на їхню діяльність. Журналісти також задокументували вплив, який організовані злочинці мають на кандидатів і політиків, фінансуючи виборчі кампанії або навіть самі балотуючись на державні посади.

Вирішення претензій до того, як вони перетворюються на насильство, рятує життя. У більшості ситуацій сторонам, які беруть участь у конфлікті, було б краще, якби вони уклали угоду, яка позбавила б їх людських та економічних витрат на боротьбу. Однак здатність уряду вирішувати розбіжності шляхом діалогу, посередництва та переговорів значною мірою залежить від довіри громадян та потерпілих до посадових осіб, які вислуховують їхні вимоги, об'єктивно оцінюють їх, пропонують конструктивні альтернативи та ефективно забезпечують виконання результатів переговорів у неупереджений спосіб.

Нажаль, там, де корупція висока, ймовірність того, що уряд виправдає ці очікування є низька, оскільки бюрократія часто політизована, політики зазнають зовнішнього тиску, а виконання закону є непослідовним. Таким чином, сильний зв'язок між високим рівнем корупції, що вимірюється CPI, і менш тривалим миром, як це відображено в Глобальному індексі миру, не дивує: Центральноафриканська Республіка, Демократична Республіка Конго, Сомалі, Південний Судан і Судан є п'ятьма з десяти найменш миролюбних країн за індексом, а також посідають найнижчий квінтіль індексу споживчих цін. Таким чином, боротьба з корупцією має бути ключовим фактором у мирних переговорах [46], оскільки вона може допомогти досягти більш тривалих і стабільних результатів, особливо з огляду на те, що звинувачення в корупції можуть бути використані як зброя. Включення боротьби з корупцією в посередництво та мирні процеси може допомогти зменшити велику кількість мирних угод, які, як було задокументовано, не були [47] укладені протягом п'ятирічного періоду.

Висновки. Конкретні антикорупційні реформи, які допомагають розірвати низхідну спіраль корупції, конфліктів і насильства, а натомість сприяють миру, значною мірою залежать від національного контексту і від того, чи вже спалахнув насильницький конфлікт, чи ні. Однак загалом важливо:

закрити лазівки, які дозволяють неправомірно впливати на процес вироблення політики, включно з рішеннями у сфері оборони та безпеки. Політика та розподіл ресурсів мають визначатися справедливими та публічними процесами. Важливим є сприяння прозорості бюджетного процесу та створення механізмів виявлення та управління конфліктами інтересів (наприклад, за допомогою лобістських реєстрів). Це також необхідно для забезпечення того, щоб рішення і видатки в галузі оборони і безпеки відповідали суспільним інтересам і не були упередженими в бік вузьких або корисливих інтересів;

зміцнити систему стримувань і противаг, сприяти поділу влади. Уникнення концентрації повноважень у прийнятті рішень лише в кількох руках є важливим для зменшення можливостей для корупції, уникнення дискреційного розподілу державних ресурсів та запобігання консолідації автократії. Тому антикорупційні органи та інші наглядові органи повинні мати достатні ресурси та незалежність для виконання своїх обов'язків. Оборонні та безпекові інституції також повинні підпадати під дію таких механізмів нагляду та контролю;

забезпечити доступ громадськості до урядової інформації. Уряди повинні забезпечити, щоб громадськість отримувала доступну, своєчасну та змістовну інформацію, у тому числі щодо державних витрат та розподілу ресурсів. Коли йдеться про інформацію стосовно оборони та безпеки, винятки, що ґрунтуються на національній безпеці є необхідними, але існують чіткі та суворі вказівки щодо приховування інформації, щоб запобігти зловживанням, які можуть призвести до надмірних, непотрібних або неефективних витрат;

об'єднати зусилля у сфері боротьби з корупцією, підтримання миру та врегулювання конфліктів. Припущення, що мирні процеси мають надавати пріоритет стабільності – а правосуддя, підзвітність та боротьба з корупцією з'являться пізніше – ігнорує той факт, що короткострокова мета покласти край відкритому насильству може посилити корупцію та підірвати можливості для миру в середньостроковій та довгостроковій перспективі.

Бібліографічні посилання

1. UNITED NATIONS – Guidance Note of the Secretary-General on Democracy. URL: https://www.un.org/en/pdfs/FINAL_Guidance_Note_on_Democracy.pdf.
2. Journal article “Why Don't Democracies Fight Each Other?” An Experimental Study, Alex Mintz and Nehemia Geva, *The Journal of Conflict Resolution*, Vol. 37, No. 3 (Sep., 1993), pp. 484-503 (20 pages), Published By: Sage Publications, Inc. URL: <https://www.jstor.org/stable/174265>.
3. Global State of Democracy Report 2022: Forging Social Contracts in a Time of Discontent. URL:

<https://www.idea.int/democracytracker/gsod-report-2022>.

4. Transparency International (2019): *Corruption and the crisis of democracy: the link between corruption and the weakening of democratic institutions*. URL: <https://www.jstor.org/stable/resrep20482>;
- Transparency International (2021): *Defying exclusion: stories and insights on the links between discrimination and corruption*. URL: <https://www.transparency.org/en/publications/defying-exclusion-corruption-discrimination>.
5. Transparency International: “Corruption Perceptions Index 2022”. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2022>.
6. Institute for Economics & Peace (2023): “Global Peace Index 2023”. URL: <https://www.visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2023/06/GPI-2023-Web.pdf>.
7. United Nations (2020): “The UN common position to address global corruption - towards UNGASS 2021”. URL: https://ungass2021.unodc.org/uploads/ungass2021/documents/session1/contributions/UN_Common_Position_to_Address_Global_Corruption_Towards_UNGASS2021.pdf.
8. World Bank (2023): “Corruption in Fragile, Conflict and Violent Settings: False dilemmas and inadequate toolbox?”. URL: <https://blogs.worldbank.org/governance/corruption-fragile-conflict-and-violent-settings-false-dilemmas-and-inadequate-toolbox>.
9. Chatham House (2023): “Rethinking political settlements in the Middle East and North Africa”. URL: <https://www.chathamhouse.org/2023/09/rethinkin-g-political-settlements-middle-east-and-north-africa>.
10. UN Security Council (2018). *Corruption and Conflict*, S/PV.8346. URL: https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_pv.8346.pdf.
11. Susan Rose-Ackerman and Bonnie J. Palifka (2016). “Organised crime, corruption, and money laundering”. URL: <https://www.cambridge.org/core/books/abs/corruption-and-government/organized-crime-corruption-and-money-laundering/6DDC74256F3C94C1F886EB13855D74EE>;
- Transparency International Defence & Security (2017): “The Fifth Column: Understanding the Relationship Between Corruption and Conflict”. URL: <https://ti-defence.org/publications/the-fifth-column/>.
12. Transparency International Defence & Security (2017): “The Fifth Column: Understanding the Relationship Between Corruption and Conflict”. URL: <https://ti-defence.org/publications/the-fifth-column/>.
13. Mark Sedra and Geoff Burt (2016): “Integrating SSR and SALW Programming”. URL: <https://www.jstor.org/stable/j.ctv6zdb9q>;
- Rachel Stohl and Shannon Dick (2021): “Diversion and the Arms Trade Treaty: identifying good practice and opportunities for progress”. URL: <https://www.stimson.org/2021/diversion-and-the-arms-trade-treaty/>;
- Stimson. Saferworld (2022): “Preventing and mitigating the risk of arms diversion

in Africa". URL: <https://www.saferworld.org.uk/resources/publications/1388-preventing-and-mitigating-the-risk-of-arms-diversion-in-africa>.

14. GI-TOC & ACLED (2023): "Non-State Armed Groups and Illicit Economies in West Africa: Jama'at Nusrat al- Islam wal-Muslimin (JNIM)". URL: <https://acleddata.com/2023/10/18/non-state-armed-groups-and-illicit-economies-in-west-africa-jnim-a-joint-acled-and-gi-toc-report/>; UNDP (2023): "Journey to Extremism in Africa: Pathways to Recruitment and Disengagement". URL: [https://www.undp.org/africa/publications/journey-extremism-africa-pathways-recruitment-and-disengagement#%3A~%3Atext%3DThe%20%22Journey%20to%20Extremism%20in%2Cand%20what%20makes%20them%20leave](https://www.undp.org/africa/publications/journey-extremism-africa-pathways-recruitment-and-disengagement#%3A~%3Atext%3DThe%20%22Journey%20to%20Extremism%20in%2Cand%20what%20makes%20them%20leave;); Transparency International Defence & Security (2017). URL: <https://ti-defence.org/>.

15. SIPRI (2023): "Trends in World Military Expenditure, 2022". URL: <https://www.sipri.org/publications/2023/sipri-fact-sheets/trends-world-military-expenditure-2022>.

16. Transparency International Defence & Security (2020): "Government Defence Integrity Index 2020". URL: <https://ti-defence.org/gdi/>.

17. SIPRI (2023): "Trends in World Military Expenditure, 2022". URL: <https://www.sipri.org/publications/2023/sipri-fact-sheets/trends-world-military-expenditure-2022>.

18. McFaul Michael. "Russia's Road to Autocracy". *Journal of Democracy* 32, no. 4 (October 2021): 11–26. URL: <https://journalofdemocracy.org/articles/russias-road-to-autocracy/>.

19. Reporters Without Borders (RSF). URL: <https://rsf.org/en/country/russia>.

20. Anders Aslund: "Russia's Crony Capitalism The Path from Market Economy to Kleptocracy". URL: https://books.google.com.ua/books?id=5IKVDwAAQBAJ&printsec=frontcover&source=gbs_ViewAPI&hl=ru&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false.

21. Foreign Policy Research Institute: "Corruption and power in Russia" (2018). URL: <https://www.fpri.org/wp-content/uploads/2018/04/Buckley.pdf>.

22. Konstantin Sonin: "Russia's crony capitalism disincentivises economic reform" (2022). URL: https://www.economist.com/by-invitation/2022/09/05/russias-crony-capitalism-disincentivises-economic-reform-says-constantin-sonin?utm_medium=cpc.adword.pd&utm_source=google&ppccampaignID=18151738051&ppcadID=&utm_campaign=a.22brand_pmax&utm_content=conversion.direct-response.anonymous&gclid=Cj0KCQiAw8OeBhCeARIsAGxWtUyoEGeieiFeuHQE-G_m3CsD6sT5ngD8lnsAmzBwbSR9Eo102dfdbwYaArPREALw_wcB&gclid=aw.ds.

23. Vladimir Milov: "The Sanctions on Russia Are Working" (2023). URL: <https://www.foreignaffairs.com/russian-federation/sanctions-russia-are-working>.

24. Marina Rudyak and Bertram Lang (9 February 2022): "Anti-corruption is not a zero-sum game between China and 'the West'". URL: <https://www.u4.no/blog/anti-corruption-china-and-the-west>.

25. Philip Zelikow, Eric Edelman, Kristofer Harrison, and Celeste Ward Gventer: "The Rise of Strategic Corruption. How States Weaponize Graft" (published on June 9, 2020). URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/rise-strategic-corruption-weaponize-graft>.

26. Sarah Chayes: "The Strategies Are Foreign, but the Corruption Is American. A Response to 'The Rise of Strategic Corruption'" (published on October 13, 2020). URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2020-10-13/strategies-are-foreign-corruption-american>.

27. Exporting Corruption 2022: Top trading countries doing even less than before to stop foreign bribery (11 October 2022). URL: <https://www.transparency.org/en/news/exporting-corruption-2022-top-trading-countries-foreign-bribery-enforcement-multinational-companies>.

28. CPI 2022: Trouble at the top. URL: <https://www.transparency.org/en/news/cpi-2022-trouble-at-the-top>.

29. Transparency International Defence and Security (TI-DS): "The Fifth Column Understanding the relationship between corruption and conflict". URL: https://ti-defence.org/wp-content/uploads/2017/09/The_Fifth_Column_Web.pdf.

30. Annekatrin Deglow, Hanne Fjelde: "The Quality of Government and Civil Conflict Get access Arrow" Chapter 37, Pages 781–799 (Published: 14 July 2021). URL: <https://academic.oup.com/edited-volume/33431/chapter-abstract/290592484?redirectedFrom=fulltext>.

31. Fjelde, H., & De Soysa, I. (2009). Coercion, Co-optation, or Cooperation?: State Capacity and the Risk of Civil War, 1961–2004 *. *Conflict Management and Peace Science*, 26(1), 5–25. URL: <https://doi.org/10.1177/0738894208097664>.

32. Dani Rodrik, Arvind Subramanian & Francesco Trebbi (2002). Institutions Rule: The Primacy of Institutions over Geography and Integration in Economic Development. URL: <https://www.nber.org/papers/w9305>.

33. Le Billon, P. (2003), Buying peace or fuelling war: the role of corruption in armed conflicts. *J. Int. Dev.*, 15: 413–426. URL: <https://doi.org/10.1002/jid.993>.

34. CEDERMAN L-E, WEIDMANN NB, GLEDITSCH KS. Horizontal Inequalities and Ethnonationalist Civil War: A Global Comparison. *American Political Science Review*. 2011;105(3):478–495. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/american-political-science-review/article/abs/horizontal-inequalities-and-ethnonationalist-civil-war-a-global-comparison/840A4D0FA634987190FD73A38E136860#access-block>.

35. Iñaki Albisu Ardigó; Marie Chêne. Topic guide: Corruption in service delivery. URL: <https://knowledgehub.transparency.org/guide/topic-guide-on-corruption-in-service-delivery/4470>.

36. Sustainable Development Goals. URL: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>.

37. FRAGILE STATES INDEX ANNUAL REPORT 2022. URL: <https://fragilestatesindex.org/wp-content/uploads/2022/07/22-FSI-Report-Final.pdf>.

38. Mathias Bak. Mali: Overview of corruption and anti-corruption (2020). URL: <https://www.u4.no/publications/mali-overview-of-corruption-and-anti-corruption-2020#background>.
39. Global Protest Tracker. URL: <https://carnegieendowment.org/publications/interactive/protest-tracker>.
40. Iran: Brute Force Used in Crackdown on Dissent. URL: <https://www.hrw.org/news/2023/01/12/iran-brute-force-used-crackdown-dissent>.
41. Chainey, S.P.; Croci, G.; Rodriguez Forero, L.J. The Influence of Government Effectiveness and Corruption on the High Levels of Homicide in Latin America. *Soc. Sci.* 2021, 10, 172. URL: <https://doi.org/10.3390/socsci10050172>.
42. Government Defence Integrity Index. URL: <https://ti-defence.org/gdi/>.
43. Catherine Mann, Transparency International. Corruption in Justice and Security. URL: <https://knowledgehub.transparency.org/helpdesk/corruption-in-justice-and-security>.
44. GLOBAL ORGANIZED CRIME INDEX. URL: <https://ocindex.net/>.
45. Holmes, Leslie, 'Organized Crime and the Quality of Government', in Andreas Bågenholm, and others (eds), *The Oxford Handbook of the Quality of*

Government, Oxford Handbooks (2021; online edn, Oxford Academic, 14 July 2021), <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780198858218.013.39>.

46. Hopp-Nishanka, U.; Rogers, J.; Humphreys, C.; (2022) *Breaking the vicious cycle: Entry points for anti-corruption in inclusive peace processes*. Bergen: U4 Anti-Corruption Resource Centre, Chr. Michelsen Institute (U4 Issue 2022:4). URL: <https://www.u4.no/publications/breaking-the-vicious-cycle-entry-points-for-anti-corruption-in-inclusive-peace-processes>.

47. Walter, Barbara F.. 2011. *Conflict Relapse and the Sustainability of Post-Conflict Peace*. © Washington, DC: World Bank. URL: <http://hdl.handle.net/10986/9069>.

Зразок для цитування:

Щи́ров О., Філі́пенко Н. Корупція як фундамен-
тальна загроза миру та безпеці. Проблеми права та
безпеки: наук. журнал. Національний аерокосміч-
ний університет імені М.Є. Жуковського «Харків-
ський авіаційний інститут», 2024. №4. С. 93-99.
DOI: 10.32620/pls.2024.4.15.